

LBRIS

We know
books

CONSTANTIN ARGETOIANU

**MEMORII
PENTRU CEI DE MÂINE**

Amintiri din vremea celor de ieri

1924-1930

Paul Editions

Fuziunea cu Iorga fixată la 11 mai • Întâlnire cu Goldiș • Tratatativele lui Maniu cu țărăniștii • Încercarea de fuziune între Averescu și țărăniști sub auspiciile Italiei • Perfectarea fuziunii cu Iorga • Raporturile în noul partid • Raită prin Moldova și Bucovina • Traian Brăileanu • Întrevedere cu Maniu la Sovata • Raporturile mele cu Prințul Carol • Vălenii de Munte • Cu Iorga la teatru • Iorga în provincie • Campanie electorală la Galați • Intru din nou în Camera.

Întărit și mai mult în planurile mele prin convorbirile cu Știrbei și cu Titulescu, m-am dus la Iorga în ziua de 10 aprilie și am hotărât amândoi să fuzionăm partidele noastre, sub șefia lui, în ziua de duminică 11 mai. Am hotărât să contopim și ziarele, întrunind redacțiile *Neamului Românesc* și *Îndrumării* sub conducerea lui Gongopol (directorul *Îndrumării*), *Neamul Românesc* rămânând singura foaie oficială a noului partid, foaie în care Iorga ar continua să publice articolul său zilnic. Lui Cusin, directorul *Neamului Românesc*, urma să i se încredințeze două suplimente, unul cultural, ce trebuie să apară duminica, și altul economic de scos în fiecare joi.

Fixasem cu Iorga data de 11 mai, ca să avem vreme nu numai să facem toate formele, dar să și pregătim o campanie de întruniri în toată țara, care trebuia să pornească imediat după fuziune. Am lăsat pe Iorga fericit, dar eu am plecat de la el pe gânduri. Făcusem primul pas, trecusem Rubiconul –, dar ce mă aștepta pe malul celălalt? Munca grea pentru mine începea abia după această fuziune, căci numai cu Iorga singur nu puteam ajunge să cuceresc citadela la porțile căreia veghea Brătianu. Un moment mi-a trecut prin minte că aș putea „rata” fuziunea cu Maniu și că aș fi rămas cu Iorga pe brațe... Ce aș fi făcut cu el? Mi-a venit să râd, și am gonit repede din fața ochilor această detestabilă icoană.

Totuși, chiar în seara acelei zile am trecut printr-un ceas neplăcut. Ideea fuziunilor era în aer, toată lumea vorbea de ele, și opinia publică cerea ca partidele de opoziție să se unească. Prietenii lui Alexandru Periețeanu și V. Torocceanu îmi aranjaseră o masă cu Goldiș, într-un cabinet la Capșa, ca să vorbim de fuziune. Socotisem că va fi o

seară de vorbărie goală și primisem de hatărul prietenilor mei, dar spre marea mea surprindere m-am pomenit în fața unor tratative destul de înaintate între naționali și țărăniști, tratative care-mi lămureau răspunsul negativ dat de Maniu lui Iorga. Goldiș mi-a citit o notă redactată de Stere cu enumerarea concesiilor pe care Partidul Țărănesc era dispus să le facă Partidului Național în vederea unei fuziuni. „Lupta de clasă“ ar fi înlocuită prin angajamentul claselor muncitoare și producătoare (în care se cuprindeau și intelectualii) de a se strădui în favoarea emancipării și ridicării păturii țărănești, cea mai importantă din populația țării. Formula „proprietății de muncă“, adică a dreptului de proprietate redus la suprafața muncită de o familie, ar fi înlocuită printr-un program de cooperatie. Țărăniștii ar mai fi renunțat și la suprimarea armatei și a jandarmeriei ca scop final al năzuințelor lor (ce drăguți!). Goldiș mi-a lămurit apoi, că tratativele de fuziune sunt foarte înaintate, că îndată ce vor fi terminate, ei, ardelenii, ca și țărăniștii sunt de acord să fuzioneze și cu mine, dar nu cu Iorga. În acest scop Goldiș mă ruga să nu fac nimic cu Iorga, până nu se hotărăște între ei și țărăniști. L-am întrebat dacă un răgaz de trei săptămâni era suficient; mi-a răspuns că era prea mult... și ne-am despărțit strângându-ne mâna.

Perspectiva unei fuziuni prealabile între naționali și țărăniști nu-mi convenea deloc. Cu țărăniștii, eu unul nu puteam fuziona. Puteam să mă înțeleg cu ei, pe puncte bine determinate, pentru o colaborare de Guvern, *ei constituind o minoritate*, dar să fac casă comună cu ei, să-mi sacrific ideile mele și să mă identific cu năzbâtiile lor – niciodată. Dacă fuzionau cu naționali, nu încăpea nici o îndoială că îi încălecau, că formau un nou partid de extremă stângă, și că nimic nu mai era de făcut cu ei... Și nici lăsarea lui Iorga în afară nu-mi convenea. Iorga era o excelentă contraponderă de manevrat atât împotriva lui Maniu cât și împotriva țărăniștilor. Pricepusem foarte bine planul dumnealor: să mă anexeze noului partid ultrademocratic ca o cheazăsie de ordine pentru Coroană, să se servească de dibăcia mea politică ca să ajungă la putere, și apoi să-mi dea cu piciorul. Dar tocmai această dibăcie politică pe care binevoiau să mi-o recunoască îmi interzicea să primesc o promiscuitate ce nu putea decât să mă compromită. Mi-am dat într-o clipă seama că, de se făcea fuziunea național-țărănistă, toate planurile mele se înecau. Și fuziunea mea cu Iorga devenea și ea inutilă, căci nu o primisem decât ca un prim pas pentru o apropiere de ardeleni și de țărăniști...

Am părăsit pe Goldiș foarte plictisit. A doua zi am pus copoii mei în mișcare și m-am mai liniștit aflând că lucrurile nu stau tocmai

așa cum mi le povestise Goldiș. Ideea unei fuziuni între ardeleni și țărăniști era încă în faza „dorințelor“. Dar nici un partid nici celălalt nu voia încă să renunțe la ideologia lui; Maniu cerea țărăniștilor să devină un partid burghez, iar Mihalache, Stere et compania cereau ardelenilor să treacă la un socialism agrar de extremă stângă. Fiecare partid se credea încă tare, și nu era prin urmare încă copt pentru o fuziune... A trebuit lovitura pe care au primit-o în aprilie 1926, ca să-și dea seama de realități și să se vadă siliți să-și unească puterile într-un singur partid ca să se poată impune Coroanei, deși e foarte probabil că dacă ar mai fi trăit Brătianu și Regele Ferdinand, nici așa nu s-ar fi impus...

N-au trecut opt zile și toate nădejtile unei fuziuni între cele două mari partide democratice, s-au prăbușit. Pentru planurile mele, calea rămânea deschisă...

*

În acea lună a lui aprilie a anului 1924 a mai fost o tentativă de fuziune între Averescu și țărăniști, tentativă pusă la cale, după câte mi-a spus Știrbei, de Legația Italiei, din porunca lui Mussolini. Încercarea n-a dus la niciun rezultat, și tratativele s-au poticnit de la primul pas, căci generalul a cerut înainte de toate înclinarea înaintea pamponului său și supunere la toate articolele „Regulamentului Interior al Partidului Poporului“!

Formalitățile fuziunii între Partidul Naționalist-Democrat și Partidul Poporului (secția mea), s-au desfășurat fără nici o greutate, probabil fiindcă nici eu nici Iorga nu le-am dat nici o importanță. Iorga socotea că partidul era el, că gloata din jurul lui era o simplă garnitură de care se slujea după nevoile politicii, împingând-o înaintea sau nesocotind-o, după interesele sale care se rezumau în goana după putere. Pentru mine, noțiunea de partid era ceva mai reală, căci o mână de oameni inteligenți își legaseră soarta de a mea, și aș fi fost un netrebnic dacă în urmărirea planurilor mele politice nu m-aș fi preocupat și de soarta lor. Acest sentiment de recunoștință era de altminteri singurul ce mă lega de un partid, care, prin el însuși — o știam foarte bine — nu mă putea duce la nimic. Semnând actul de fuziune, Iorga era convins că înhămasse la căruța lui un cal destul de puternic ca să-l urce coasta — iar eu că găsisem măgarul pe spinarea căruia să pot pătrunde în Ierusalim...

Partizanii noștri, de o parte și de alta, au fost însă încântați și și-au manifestat zgomotos entuziasmul. Ai mei au văzut în această fuziune o întărire a partidului pe de o parte prin organizațiile electorale iorghiste, printre care unele erau foarte bune, și tocmai

în județele în care noi eram mai slabi – pe de alta prin răsunetul graiului și scrisului Cărturarului, care, cu toate scăderile lui politice, ținea încă o bună parte din opinia publică sub influența sa. Iorghăștii erau fericiți că trecuseră în fine, prin simpla mea întovărire cu ei, de pe liniile moarte ale ideologiei politice pe cele vii ale urmării scopurilor practice. „Cu Argetoianu ajungem sigur la putere“... era lozincă bieților oameni care nu gustaseră în lunga lor carieră decât pâinea amară a opoziției...

Între 15 aprilie și 5 mai am dispus de o parte și de alta să se întrunească organizațiile județene și comunale ale fiecărui partid și să se pronunțe asupra oportunității fuziunii, și cum nu ne îndoiam la Centru că județele vor răspunde da cu bucurie, am rugat pe partizanii noștri să folosească sărbătorile Paștelui și să meargă prin sate, braț la braț, să popularizeze printre țărani unirea celor două partide. Toate organizațiile iorghiste, ca și ale noastre, au aprobat fără discuție fuziunea, iar rapoartele sosite după descinderile la țară ne-au arătat că poporul privea cu simpatie și cu încredere actul nostru politic.

În ziua de 9 mai, am semnat cu Iorga următorul document:

„Subsemnații Nicolae Iorga și Constantin Argetoianu, tratând în numele Partidului Naționalist-Democrat și în numele Partidului Poporului, am hotărât, sub rezerva aprobării organelor statutare competente ale fiecărui partid, fuziunea ambelor partide în următoarele condiții:

1) În așteptarea închegării unirii câtor mai multe forțe democratice, spre a fi puse în serviciul Țării, Partidele Naționalist-Democrat și al Poporului fuzionează pentru a forma un singur partid sub denumirea Partidul Naționalist al Poporului.

2) Dl. Profesor Nicolae Iorga este proclamat Șef al noului partid.

3) O comisie compusă din trei membri din fostul Partid Naționalist-Democrat și trei membri din fostul Partid al Poporului, se va întruni imediat după actul fuziunii și va alcătui un proiect de statut al noului partid. Acest proiect va fi supus discuției și aprobării comitetelor executive ale ambelor foste partide, întrunite.

4) Programul politic al Partidului Naționalist al Poporului va fi alcătuit de organele statutare ale noului partid, îndată după ce aceste statute vot fi intrat în vigoare. Se înțelege de la sine că acest program va fi alcătuit pe baza îndrumărilor naționaliste și democratice propăvăduite până astăzi de dl. Profesor Nicolae Iorga și de amicii d-sale – precum și pe aceea a orientărilor financiare și economice susținute de dl. C. Argetoianu și de prietenii d-sale în manifestările lor politice. Până la alcătuirea programului, conducătorii celor două

partide care fuzionează, vor arăta țării printr-un manifest normele de guvernământ ce cred potrivite cu rezolvarea problemelor ce se înfățișează astăzi poporului român.

5) Ziarele *Neamul Românesc* și *Îndrumarea* vor fuziona. Partidul Naționalist al Poporului va avea un singur organ oficios care va apare zilnic sub numele *Neamul Românesc*. Redacțiile ambelor ziare se vor contopi sub direcția d-lui C. Gongopol. Dl. Cusin va fi însărcinat cu conducerea numerelor economice și culturale ale ziarului.

6) Organizațiile județene ale ambelor partide se vor contopi alegând prin bună înțelegere și în așteptarea dispozițiilor statutare, câte un comitet județean provizoriu.

N. Iorga
C. Argetoianu“

Am redactat în același timp și următorul manifest către țară, pe care l-am lăsat pe Iorga să-l scrie (ar fi fost cineva în stare să-i oprească mâna?), sugerându-i numai ideile conducătoare în materie de autoritate și de economie națională:

*„Manifestul Partidului Naționalist al Poporului
către cetățenii României întregite.*

Misiunea pentru care Partidul Liberal a fost chemat la Guvern se apropie de sfârșit.

Asupra felului cum și-a îndeplinit-o nu credem că mai e de nevoie să lămurim țara: ea cunoaște îndeajuns și cele câteva părți bune și părți rele care din nenorocire s-au adus la dânsule. A stăruii asupra acestora ni se pare de prisos; vremurile sunt prea grele pentru orice bunăvoință patriotică, și pe lângă aceasta, noi prețuim îndestul folosul pe care țara îl trage de la orice forță organizată în scopuri naționale, pentru a nu contribui să o discredităm. Simțim o criză de autoritate care trebuie să pună frâu oricăror critici, cât de îndreptățite.

Nu e mai puțin adevărat însă că problemele de căpetenie rămân și astăzi deschise și oricine aspiră la guvernare trebuie să aibă o atitudine netedă și cinstită față de dânsule.

Ne-am unit pentru a încerca soluții noi, pe care le credem mai bune. Și voim ca încă de astăzi nația să știe ce am înțelegere să îi dăm, dacă vom fi crezuți vrednici a o governa.

Marea schimbare a proprietății pământului s-a îndeplinit. Atâtea călcări în aplicarea legii i-au viciat însă urmările¹ și neîngrijirea față de *soarta micii proprietăți a scăzut și stricat producția națională.*

¹ Ideea lui Iorga. A mea era că principiile fuseseră greșite, independent de greșita aplicare a taxelor.

Credem că se impune o revizuire a condițiilor în care s-a aplicat legea și întemeierea unui regim agrar care să ocrotească munca, s-o îndrepte, s-o stăpânească și să pună frâu lenii, în vederea neapăratei intensificări și selecții a producției.

Bogațiile țării sunt încă în mare parte neexplorate, iar în unele cazuri sălbatic prădate. Organizarea exploatarei și industriilor trebuie făcută în așa fel încât orice inițiativă să fie încurajată, orice muncă răsplătită și acțiunea tuturor să fie încadrată într-o largă politică de Stat.

Cu ajutorul oricui, de oriunde ne-ar aduce un concurs iubitor, se cere ca fără zăbavă să se dea României Unite sistemul de mijloace de comunicații, care nu s-a conceput măcar teoretic până acum.

Banul țării nu poate rămâne un obiect de speculă al Băncii Internaționale. El trebuie stabilizat și refăcut în așa fel, încât să dea credit în afară fără să provoace speculație înăuntru. O condiție esențială este și ținerea tuturor îndatoririlor luate față de străinătate.

Statul nu-și poate asocia în întreprinderile sale falsul capital al lăcomiei politicii de partid. Dar el va trebui să recurgă la orice asociație onestă, care i-ar permite sub exclusiva lui conducere și supraveghere a trage cel mai mare folos din imensele avuții ce se află în mâna lui.

Pentru a fi bine servit, Statul să aibă atâția funcționari câți îi trebuie, dar și aceștia să fie răsplățiți pentru o activitate devotată atâta cât le trebuie pentru întreținerea și demnitatea lor personală. Înlăturând surogate fiscale nedrepte, ca taxa asupra exportului, care lovește pe micul cultivator, nu ne-am sfi a pune sarcini noi pe cei care le pot plăti și a recunoaște funcționarilor, asigurați printr-un statut de liberatate, dar și de severă îndatorire la un serviciu real, tot ceea ce li se cuvine.

Nici un sacrificiu nu poate fi cruțat pentru Învățământ. Ridicarea clasei țărănești la nivelul pe care trebuie să-l atingă pentru a-și putea îndeplini bine dreptul politic covârșitor ce i s-a acordat și asigurarea întâietății culturale a poporului românesc, prin ajutarea la studii înalte a elementelor destoinice, dar sărace, e cea dintâi datorie a unui om politic. În mișcarea culturală a lumii, poporul nostru trebuie să se manifeste prin tot ce are și prin tot ce poate.

Înțelegători ai însemnătății bisericilor naționale în viața statelor și a sentimentului religios în genere, credem că biserica românească mai mare ca și aceea care cuprinde o mai mică parte din poporul nostru trebuie să aibă atât o situație materială bună a clerului popular, cât și putința de conducere a organelor superioare și autonomia necesară

în tot ce privește disciplina clerului și învățământul bisericesc. Dar orice naționalitate legată de biserica ei, și de învățămintele ce crede că trebuie să dea sufletelor, să fie ocrotită de Stat fără a fi oprită în exercițiul funcțiilor ei firești.

Armata nu poate fi lăsată un singur moment fără tot ce ar ajuta pe admirabilul nostru soldat, care trebuie să fie un luptător iar nu un sacrificat. Cu orice preț se cere ca puterea noastră militară să fie așa de solidă, încât alianțele să completeze numai sistemul nostru defensiv.

Aceste alianțe, așa cum le-a făcut războiul, cum le reclamă situația ieșită din tratatele de pace, trebuie menținute, armonizate și întărite prin contractul moral, care lipsește încă prea mult. Pe lângă cele defensive pentru azi cu cei deopotrivă amenințați, sunt necesare cele constructive de mână cu cei de aceeași rasă și de aceeași concepție politică.

Naționalitățile cu drepturi istorice și cu valoare culturală simțim datoria nu numai de a le recunoaște, dar de a le asocia la conducerea efectivă a unei țări care este și a lor.

Orice cetățean are dreptul la liniștea care să îi asigure munca și la mulțumiri pentru serviciile aduse societății și patriei. Oricine ar încerca să tulbure pentru orice motive pacea reconstrucției naționale va găsi în noi dușmani care n-am cruța nimic din mijloacele pe care legea le pune la îndemână.

Ordinea nu e pentru noi o formulă polițienească, ci o condiție morală de existență și dezvoltare. A o crea în suflete și a o impune în rosturile materiale e cea dintâi cerință a momentului de azi.

Nu socotim legătura noastră ca exclusivă. Oricine, individual sau în grupare, poate aduce onestitate, pricepere și voie bună de a lucra va fi pentru noi prietenul pe care ni-l dorim. Am voi ca din întreaga generație care a susținut cu credință și vitejie războiul, elementele care, în deosebire de liberalismul clasic, nu pun temei pe formule vechi și pe interese materiale – să fie laolaltă pentru a da un partid puternic și popular de guvernământ, pe care țara în dorința ei de realizări practice, îl cere unul singur, solidar, democratic și idealist.

Cu acest program ne îndreptăm către țară și îl supunem atenției Suveranului în credința că ceea ce am făcut, fără ambiții deșarte, în acest ceas, e un serviciu important pe care îl aducem națiunii adânc iubite de noi.

*Nicolae Iorga
C. Argetoianu*

Faptul că am semnat alături de Iorga această peltea, care nu se deosebea de obișnuitele pelte programatice ale tuturor partidelor, cu paragrafele lor inutile și banale privitoare la armată, la biserică și la alianțe (parcă aud în jurul meselor comitetelor șușurându-se: „trebuie pus ceva și pentru aliații noștri... să nu uităm armata... și biserica... și școala“) ca și cum armata, biserica și alianțele aveau nevoie de o schimbare de regim ca să se organizeze – această pelte care pe lângă principiile admise de toată lumea nu aducea nici o precizare nouă de înfăptuire – faptul, repet, că am semnat-o, dovedește că nu m-am gândit un minut să împart vreodată cu Iorga răspunderea unei guvernări². Politicește, fuziunea mea cu dânsul era o declasare (după cum pentru dânsul, tot politicește vorbind, era o clasare), o declasare provizorie, dar singura cale ca să ajung la o grupare de forțe, realizabilă, împotriva atotputerniciei unei camarile care se instăpânise asupra Coroanei, și prin Coroană asupra țării... Dacă aș fi putut prevedea că Regele Ferdinand urma să dispară în 1927 și Ionel Brătianu câteva luni după dânsul, desigur că n-aș fi alergat după potcoave de cai morți în 1924. Nu e vina mea dacă nu m-a făcut mama prooroc!

Pe cât eram eu de sigur că fuziunea noastră numai în doi nu ne putea duce la Guvem, pe atât de convins era Iorga că și pusese mâna pe putere! Era în fine șeful unui „partid de guvernământ“ și se vedea prim-ministru, cel mai târziu până în toamnă! Nu-și mai încăpea în piele de fericire, da din barbă, din brațe, din poalele redingotei înfoiate ca două aripi, mângâia pe Catinca, uita să suduie pe Munteanu-Râmnic – era radios! Mă mânca din ochi, și când intram pe ușă în biroul lui i se înveselea fața și-mi jura din cinci minute în cinci minute dragoste și credință până la sfârșitul vieții sale! Dragostea s-a stins după un an (nu-l putusem aduce la putere), iar despre credință, ce să mai vorbesc căci n-a fluturat de la început decât pe buze...

În după-amiaza zilei de 10 mai Iorga și-a întrunit Comitetul Executiv al partidului și a ținut oamenilor veniți din toată țara o cuvântare plină de duh și de piruete, în care a făcut istoricul tratativilor duse cu ardelenii și cu mine. Față de ardeleni a fost ironic, dar fără prea multă răutate, afirmând că așteaptă de la ei o revizuire de conștiință și încheind cu cuvintele: „Primind de la Partidul Național răspunsul care se știe, nu considerăm totuși exclusă o înțelegere, ci așteptăm încă; nu cu mâinile la spate, dar nici cu mâna întinsă – căci nu vedem

² Și totuși am făcut-o în 1931! Dar în ce împrejurări, și prin ce concurs de întâmplări – imprevizibile cât timp nu intraseră nebulii în scenă!...

altă mână întinsă înaintea noastră...“ În ce privea Partidul Țărănesc, l-a blestemat încă o dată declarând că „... chiar cu riscul de a rămâne singur, nu înțeleg să fac nici o tranzacție cu elementele nepatriotice nici cu cele incapabile. Am căutat deci unirea cu elementele capabile și cuminiți: politică cu proștii și cu nebulii nu fac pentru nimic în lume!“ Pentru Iorga Partidul Țărănesc era Stere și Mihalache, ori Stere era nepatriotic, nebul și „internațional“, și Mihalache prost! I-a trebuit vreme ca să revizuiască și el această judecată sumară!

După ce a netezit astfel situația, dl. Profesor a citit actul nostru de fuziune, în aclamația celor prezenți, făcând pe modestul la paragraful privitor la șefia lui, pe care a pretins că nu o ceruse!

Cu Comitetul meu Executiv, mica formalitate a avut loc chiar în ziua de 11 mai, la orele 10 dimineața. Cu prietenii mei politici avusesem contact și eram înțeles dinainte, așa încât ședința a fost și mai scurtă. Le-am reamintit că tratativele de fuziune fuseseră duse în două direcții: cu partidul d-lui Iorga și cu Partidul Național din Ardeal – și am declarat numaidecât că amănuntul tratativilor cu Partidul Național nu interesează deoarece nu au dat rezultat, iar că cele privitoare la tratativele cu dl. Nicolae Iorga strălucesc prin lipsa lor, deoarece m-am înțeles cu dl. Profesor, fără nici o discuție și de la prima întrevedere. Am citit textul înțelegerii noastre, și aplauze unanime au aprobat și de partea Partidului Poporului fuziunea cu Partidul Naționalist-Democrat.

Ședința a ținut numai câteva minute, și am pornit spre clubul lui Iorga, să ne pupăm, și să mergem cu toții la sala „Amiciția“ unde ne așteptau delegațiile județene ale ambelor partide. Toate s-au petrecut într-o palmă de loc, căci clubul nostru ca și al naționaliștilor erau vecine, în strada Brezoianu, cam peste drum de *Universul*, iar sala „Amiciția“ își deschidea porțile în înfundătura ce duce spre Cișmigiu. Am urcat scările clubului lui Iorga cam plictisit, căci în ultima clipă mă apucase o nedumerală și mă întrebam dacă nu făceam o prostie... Dar vinul era tras! Am urcat scările ca un automat, și sus am căzut în brațele lui Iorga, deschise, pe când toată șleahta apostolilor urla și aclama!

„Să fie într-un ceas bun și să trăiești, Șefule!“ a fost scurtul meu discurs pe pragul unei noi vieți politice... Tot așa de scurt și de elocinte a fost și Iorga. Oprind cu o mână aclamațiile, cu cealaltă a spus (căci domnul Profesor făcea miracole ca Iisus Christos): „Ai crezut că vei găsi în mine un aliat și ai aflat *un prieten de o viață întreagă*!“ De câte ori mi-am adus aminte aceste vorbe mai târziu! Oh politică, oh scârboasă politică, câtă minciună e în sufletul tău!

Am plecat în bandă la sala „Amiciția“, la doi pași, și acolo am fost întâmpinați de grosul partidelor în aclamații nesfârșite. Ne-a adresat un discurs de primire Ștefan Meitani, nu mai știu pentru ce el și nu altul, am luat apoi eu cuvântul și am subliniat „importanța“ evenimentului pe care-l săvârșeam încheind prin următoarele cuvinte, din care n-a lipsit – și nici nu se putea altfel – grăuntele de ironie pe care-l cerea momentul: „Îmi aduc aminte că acum câteva zile dl. Iorga îmi spunea: Lumea mă crede că nu sunt un om practic, dar ai să vezi d-ta ce om practic știu să fiu eu! — Tot astfel, domnilor, lumea mă crede pe mine un reacionar, dar aveți să vedeți dvs. ce democrat sunt eu! (Aplauze, aclamații, strigăte de bravo). Și astfel, cu spiritul practic al d-lui Iorga și cu idealismul meu, vom face totul ca să scăpăm țara din impasul prin care trece, fără să îi cerem nimic în schimb...”

Terminând aceste scurte declarații și strângând mâna noului nostru Șef, țin să-l asigur că, dacă nu sunt omul vorbelor, sunt în schimb omul cuvântului...”

După mine a vorbit Iorga, frumos și cu căldură: „Domnilor, eu mă pot lăuda că știu ce e în inima prietenilor mei – a vechilor mei prieteni. Ei bine, pot asigura pe oricine că niciodată această inimă n-a fost mai larg deschisă când i-a vorbit cineva, de cum e astăzi la cuvintele unui om care simte ca dl. Argetoianu, însemnătatea fiecărei silabe pe care o rostește...”

Cuvântarea lui a dezvoltat ideea că noul partid va fi o armată care va lupta disciplinat, către un scop precis, cu o metodă inflexibilă...

Ne-am înțeles ușor pentru că am avut ochii deschiși – orbii nu se pot înțelege³ – și nu ne-am măgulit cu programe fiindcă știm că programul îl face suferința și nevoile unei țări, iar această nevoie noi o vedem, o înțelegem și credem că avem puțința dacă nu de a o suprima, dar în orice caz de a o mângâia și îndrepta!

.....

Cine se așteaptă de la noi la inutile manifestări de reacțiune culturală sau boierească se înșeală: nu le vom face, pentru că sunt inutile și pentru că nici unul nici altul nu suntem dispuși să facem prostii de hatărul nimănui; pentru că partidul păstrează fondul vechii ideologii a celor ce l-au înființat și pentru că vechiul nostru steag plutește azi deasupra partidelor reunite și va pluti mâine asupra unei țări întregi, care va fi înălțată prin acest steag!“

Frumoase cuvinte, care din nenorocire acopereau sentimentele mai puțin frumoase. Ah, dacă Iorga n-ar fi fost decât omul cuvintelor sale, ce bună treabă s-ar fi putut face cu dânsul!

³ Afirmatie îndrăzneță!

La „Amiciția“ n-a mai vorbit nimeni după noi. Am părăsit sala, ne-am fotografiat la intrare (celebrul clișeu cu capul lui Iorga și al meu, răsând) și ne-am despărțit dându-ne întâlnire seara la Athenée Palace, unde un banchet de 300 tacâmuri a fost servit frunțașilor și le-a îngăduit să-și dezlege limba și ei. Au vorbit acolo pe rând, și până la ora 2 dimineața Petre Dragomirescu, profesorul de la Iași, D. R. Ioanițescu, profesorul G. Tașcă, Cihodariu, D. Țoni, Ifrim, Vrăbiescu, N. Romanescu și alții – și de 2 ori Iorga și eu. La început, Iorga ridicase paharul într-o călduroasă închinare Regelui călător, care în acea zi „purta cu el icoana țării noastre“ la Bruxelles – iar Emanuel Pache Protopopescu citise numeroasele adeziuni ale celor ce nu putuseră lua parte la banchet...

Și astfel a luat sfârșit acea zi istorică – floare frumoasă ce nu trebuia să lege nici un rod...

*

Din colaborarea mea de opoziție cu Iorga, care trebuia să dureze aproape doi ani – din care unul în trei, căci din primăvara anului 1925 s-a adăugat și Maniu la fuziunea noastră, și cu el alte plictiseli – nu mi-a rămas nici o amintire bună. De teamă că la venirea la Guvern (despre care nu se îndoia nici unul și pe care toți o credeau iminentă, atâta încredere aveau în dibăcia mea politică) foștii mei partizani să nu ocupe toate locurile – apostolii minori ai naționalismului integral s-au pus pe intrigă, au început să sape raporturile mele cu apostolul major, și să-și apere cu înverșunare locurile în care se cocoțaseră în fruntea organizațiilor lor județene. Trebuie să mărturisesc că relațiile mele cu Iorga n-au prea reușit, căci Iorga n-a început să se răcească față de mine decât după ce s-a încredințat, la începutul anului 1926, că susțineam împotriva lui, candidatura lui Maniu la președinția Consiliului. A înghițit după cum voi arăta și colaborarea cu țărăniștii, cu Stere cu tot –, dar pe Maniu prim-ministru, nu. Plevușcăriia iorghistă n-a reușit să mă strice cu șeful, dar mi-a făcut zile fripte cu pretențiile la șefii locale.

Iorga era foarte sensibil la reclamațiile prietenilor săi politici și se temea și el de un ascendent prea mare pe care l-ar fi putut lua în partid prietenii mei, căci își da seama de superioritatea lor individuală. Dar nu voia să se certe cu mine și adoptase în consecință o nenorocită atitudine de abținere în tranșarea conflictelor județene. S-ar fi putut înțelege cu mine în două ceasuri și am fi putut astfel împăca toate neînțelegerile, pe temeiul obiectiv al raporturilor locale de forțe. Ca să nu se certe nici cu mine, nici cu ai lui, noul șef a preferat să nu se amestece, repetându-mi întruna: „Lasă-i pe ei să